

Sandra Bell, Kate Hampshire, Joy Palmer, Elizabeth Oughton, Andrew Russell, *Integrated Management of European Wetlands: A Project of the European Commission's Fifth Framework Programme (Contract # EVK2-CT 2000-22001), the Final Report, Department of Anthropology, University of Durham, United Kingdom, 2004, 184 p.*

Lucrarea pe care o prezentăm este rezultatul unei cercetări multidisciplinare (antropologie, geografie, ecologie, biologie), angajată de o manieră comparativă asupra a patru locații relevante pentru problematica biodiversității în Europa contemporană, și anume Lacul Kerkini (Grecia), Delta Dunării (România), Delta Nemunas (Lituania) și Lacul Pihlajavesi (Finlanda). Alegerea acestor „situri” reflectă principiul învecinării geografice (Lituania, Finlanda; Grecia, România), dar și o contextualizare politică și economică în legătură cu raportul dintre Uniunea Europeană (reprezentată la data studiului de Finlanda și Grecia) și două țări ex-comuniste aflate în plin proces de aderare europeană (Lituania și România). Principalele teme de cercetare au vizat în acest caz cadrul instituțional de administrare a ecosistemelor locale, viziunea și atitudinea localnicilor asupra mediului natural respectiv și resurselor acestuia, precum și implicațiile ocupațiilor economice (în special, pescuitul) asupra conservării biodiversității.

O premisă a studiului este că orice program de conservare a biodiversității depinde de colaborarea dintre coordonatorii programului și comunitățile locale; ca atare, asemenea programe urmează să răspundă trebuințelor locale de dezvoltare economică, nivelului de cultură politică al băștinașilor, tipului de educație a acestora în gestionarea mediului, formei de administrare locală și națională și practicilor de conservare a mediului.

Proiectul a fost structurat pe cinci „pachete de lucru”, după cum urmează: „percepțiile localnicilor asupra propriului ecosistem”,

„interese conflictuale ale pescăriilor și prădătorilor animali”, „înțelegerea publică și implicațiile ecologice pentru comunități și educația locală”, „dinamica instituțională, schimbările de mediu și managementul ecosistemului”, „turismul responsabil și ecosistemele lacustre și deltaice”.

Despre Delta Dunării (580.000 ha), autorii precizează în primul rând administrarea acesteia de către Autoritatea Rezervației Biosferei Delta Dunării (ARBDD, afiliată programului UNESCO „Om și Biosfera”), apoi cele 26 de așezări locale cu o populație de 14.295 de locuitori (în 2002); pescuitul este descris drept „sursa vitală de angajare în muncă”, cu o producție de 20% din peștele consumat în România (p. 6). Încă din 1991, Parlamentul român a votat o lege de reglementare a pescuitului local, iar în 2002, România a semnat European Landscape Convention; cu toate acestea, studiul semnaleză „slaba dezvoltare” a mijloacelor de implementare a legislației privind conservarea mediului din țara noastră (p. 22). Autorii sesizează „nepopularitatea” ARBDD printre pescarii locali, în special începând cu iunie 2001, odată cu concesionarea drepturilor de pescuit către companii private. Pescarii și asociațiile locale de pescuit nu mai pot, în consecință, comercializa direct peștele din Deltă (ci doar pescui în limita a trei kilograme), în vreme ce instituții precum Poliția de Frontieră sau Poliția Deltei sunt percepute ca fiind „corupte” și „neavând ceva în comun cu reglementarea pescuitului local” (pp. 36-38). Studiul remarcă (p. 41) cum

delimitarea rigidă a zonelor de pescuit (prin dispoziții guvernamentale) face ca asociațiile locale de pescari, dar și cercetătorii (Institutul Național de Cercetare și Dezvoltare a Deltei Dunării), să se simtă excluși din procesul decizional asupra „biosferei” în discuție. „Experiența de generații” în gestionarea ecosistemului local este astfel ignorată. Ca o consecință, activitatea ARBDD este generic interpretată nu în termeni de „conservare” (a peștelui sau a păsărilor), ci de „profit”.

În privința stricteții reglementărilor pescuitului, situația din Delta Dunării prezintă similitudini cu ecosistemele din Grecia și Lituania, nu însă și cu Finlanda (unde mecanismele de operaționalizare a legislației sunt descentralizate). O altă diferență constă în mai buna organizare și reactivitate în sprijinul intereselor proprii în cazul asociațiilor de pescari din Finlanda, Lituania și Grecia, față de România; de asemenea, drepturile pescarilor individuali sunt mai bine reprezentate în Lituania și Finlanda. Cu toate acestea, instituțiile de reglementare a pescuitului au în general o imagine negativă printre localnicii din toate siturile examinate, în condițiile în care, de pildă, în Delta Dunării „rolul unităților de pază înarmate nu este cel de a conserva biodiversitatea, ci de a proteja depozitele comerciale de pește” (p. 45).

La nivelul „percepțiilor localnicilor asupra propriului ecosistem”, sătenii Deltei Dunării deplâng diminuarea speciilor locale de pește, poluarea apei (asociată cu abandonarea forțată a tehnicilor tradiționale de recoltare a stufului, în favoare unor companii ce valorifică această resursă peste hotare), precum și exclusivismul companiilor de pescuit (ale căror concesiuni sunt denunțate drept o „formă deghizată de braconaj”, p. 64). Aceiași săteni sunt convinși că pelicanii și cormoranii reduc stocul de pește din Deltă, dar și că aceste păsări contribuie la potențialul turistic al rezervației (p. 64).

Cu privire la înțelegerea publică a mediului înconjurător, finlandezii își apreciază ecosistemul ca o resursă de recreere și educație pentru copii și adulți în egală măsură, în Grecia, Lituania și România localnicii atri-

buie ambientului în primul rând o valoare economică (p. 101). Autorii relevă interesul copiilor români (între 4-10 ani) în operarea unor schimbări în atitudinile oamenilor față de mediul natural, de exemplu în evitarea risipei din exploatarea economică a Deltei (p. 130).

Analiza modului de producție în cele patru locații evidențiază o reticență în Lituania și România în valorificarea turismului ca o alternativă de subzistență (dată fiind insecuritatea post-socialistă a pieței de muncă în Lituania, și informalitatea și „piața neagră a peștelui” din România, p. 137). Atunci când Finlanda beneficiază de un „capital fizic” (bărci, snowmobile, proprietate funciară și forestieră), iar în Grecia prevalează capitalul social (rudenia), în România economia domestică (vite și păsări de casă) nu este susținută de titluri de proprietate, localnicii se împrumută la comercianții sătești, iar companiile piscicole nu oferă locuri de muncă. În aceste condiții, Delta Dunării este văzută ca o resursă de supraviețuire, și nu (precum Lacul Pihlajavesi din Finlanda) într-o perspectivă culturală și tradițională (p. 140). De fapt, doar finlandezii contează pe o dezvoltare de ordin turistic a propriului ecosistem, în timp ce grecii, lituanienii și românii resimt deopotrivă lipsa de capital pentru investiții în turism (a căror necesitate se manifestă mai ales în infrastructură). Între asociațiile de pescari din zona Lacului Kerkini cooperarea este redusă, după cum legăturile sociale dintre comunitățile de pescari din Delta Dunării sunt slabe (p. 142-3).

Autorii lucrării argumentează rațiunile „turismului sustenabil”, sau „responsabil”, în locul terminologiei asociată cu „ecoturismul” (implicând orice formă de turism legată de natură, dar care nu accentuează modalitățile de producție și tradițiile comunităților locale). În schimb, turismul responsabil, localnicii și turiștii „se angajează de o manieră sensibilă în relația cu mediul, dovedind respect față de practicile culturale și tradiții” (p. 147). Astfel, cca. 50.000 turiști (11% străini) vizitează anual Lacul Pihlajavesi din Finlanda; acestora li se oferă (între altele) și călătoriile de pescuit. Interesele

antreprenorilor locali de a extinde turismul pe durata iernii (prin facilitatea snowmobilului) contrastează cu viziunea ecologică a conservatorilor. În Grecia, în regiunea Lacului Kerkini, există o tradiție locală a *filoxeniei* (ospitalitate) și a ethos-ului ecologic asociat cu gospodăria rurală (*oikos*) – lucruri ce atrag anual 30.000 turiști; eforturi sunt făcute aici spre valorificarea turistică a produselor agricole locale, precum și pentru dezvoltarea infrastructurii. Cei aproximativ 200.000 vizitatori anuali ai Deltei Nemunas din Lituania sunt atrași de „turismul acvatic” și de pescuitul pe gheață; aici, cu atitudinea ambivalentă față de capitalism (consecință a regimului sovietic din trecut), se așteaptă un plus de dezvoltare antreprenorială a shop-urilor locale, precum și deschiderea de noi hoteluri. În Delta Dunării, în 1997 au fost înregistrați 36447 turiști români, și 9181 străini; aceștia apreciază bucătăria și arhitectura tradițională și arată un mare interes comunităților locale de lipoveni și ucraineni. Autorii remarcă numărul superior de hoteluri sau pensiuni turistice din Delta Dunării, față de celelalte situri, dar și în acest caz se impune problema infrastructurii.

Autorii lucrării pledează (pp. 171-174) pentru dezvoltarea turismului responsabil în toate cele patru ecosisteme analizate, ca o alternativă de dezvoltare economică, dar și ca o speranță de protejare și conservare a fiecărui ambient. O concluzie valabilă pentru toate situațiile amintite este discrepanța dintre așteptările comunităților locale și politicile promovate de autorități, în condițiile în care o sumă de trebuințe (informarea ecologică, investițiile în infrastructură, informarea turistică) reclamă tocmai un sprijin din partea acestor autorități. În fond, susțin autorii, locuitorii unor asemenea zone se cuvine a fi tratați ca „agenți semnificativi” ai ecosistemelor ce le aparțin. În condițiile în care (de pildă) drepturile tradiționale de pescuit sunt incriminate ca „braconaj”, o mai mare transparență este, de aceea, dezirabilă între comunitățile locale, autorități și oamenii de știință. În condițiile în care „Legislația este

prea complexă, informarea – redusă, iar sistemele de autorizare a pescuitului – mult prea birocratizate” comunicarea rămâne un deziderat între nivelurile sociale amintite, precum și încrederea în relațiile de muncă dintr-un „wetland” sau altul.

Să subliniem în încheiere rolul coordonator avut în această lucrare de Departamentul de Antropologie al Universității Durham din Marea Britanie, în special de dr. Sandra Bell (lider de proiect) și de colegii săi dr. Kate Hampshire, dr. Joy Palmer, dr. Elizabeth Oughton și dr. Andrew Russell. Studiul este într-adevăr elaborat din perspectiva antropologiei sociale britanice, cu un accent deosebit pe viziunea comunităților locale examinate și pe contextul instituțional în care acestea își organizează modul tradițional de viață. În afara interesului științific intrinsec al unei asemenea cercetări (ogluit, bunăoară, în abordarea comparativă a unor comunități din țări diferite, însă practicând ocupații similare, într-o problemă socio-economică și instituțională întrutotul congruentă), este important de evidențiat dimensiunea aplicativ-antropologică a acesteia. Autorii lucrării de față nu doar descriu și interpretează fapte sociale și culturale, ei argumentează posibile căi de dezvoltare locală a comunităților respective, întemeiate în primul rând pe tradițiile profesionale și culturale ale acestora, pe autoritatea pe care asemenea tradiții le conferă locuitorilor ecosistemelor menționate. „Turismul responsabil” este în această privință mai mult decât constatarea etnografică a unui potențial economic oarecare, dat fiind că „responsabilizarea” implică în egală măsură pescari, turiști, hotelieri, „experti” guvernamentali și privați etc., toți acești „agenți” fiind astfel puși în fața unui imperativ etic. Delta Dunării este un foarte util (nouă, românilor, în primul rând) „studiu de caz” – concluziile studiului de față își păstrează dealtfel întreaga actualitate, azi, la cinci ani de la finalizarea sa. Aderarea României (la fel ca în cazul celorlalte țări membre) la Uniunea Europeană, în 2007, nu rezolvă automat – legislativ și „macroeconomic” –

problemele „oamenilor Deltei”, poate și pentru că abordarea competentă și „responsabilă” a acestor probleme nu depinde de simpla implementare a unor programe și politici publice, ci și de asimilarea învățămintelor cercetării științifice.

Marin Constantin